

УДК 336.64; 504.062.4

В.В. Соляр

ФІНАНСОВІ ДЖЕРЕЛА РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВОГО КОМПЛЕКСУ В УМОВАХ РЕСУРСОЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ

Стаття присвячена актуальним проблемам розвитку нафтогазовидобувного комплексу України, стабільне функціонування якого є необхідною умовою розвитку економіки країни. Автором запропоновані окремі фінансові підходи до ресурсоефективного споживання та активізації процесів відтворення ресурсно-сировинної бази комплексу.

Ключові слова: нафтогазовидобувний комплекс, енергетична незалежність, ресурсоефективна стратегія, самофінансування, трастовий фонд, цільовий фонд розвитку.

Статья посвящена актуальным проблемам развития нефтегазодобывающего комплекса Украины, стабильное функционирование которого является необходимым условием развития экономики страны. Автором предложены отдельные финансовые подходы к ресурсоэффективному потреблению и активизации процессов воспроизводства ресурсно-сырьевой базы комплекса.

Ключевые слова: нефтегазодобывающий комплекс, энергетическая независимость, ресурсоэффективная стратегия, самофинансирование, трастовый фонд, целевой фонд развития.

The article is devoted to topical problems of the development of oil and gas complex of Ukraine, the stable functioning of which is a necessary condition for the development of the economy of the country. The author offers some financial approaches to effective consumption and activation of processes of reproduction of the resource and raw material base of the complex.

Key words: and gas production complex, energy independence, efficient in resources strategy, self-financing, trust Fund, the trust Fund development.

Постановка проблеми. Нафтогазовидобувний комплекс є важливим елементом національного господарства, що поєднує технологічно споріднені, послідовно здійснювані види господарської діяльності з видобутку нафти і натурального газу, починаючи з геологічної розвідки запасів корисних копалин і закінчуючи виготовленням товарного продукту. Крім суто комерційної діяльності, підприємства цього комплексу виконують важливу соціальну роль, забезпечуючи населення, бюджетні установи та комунальних споживачів природним газом за цінами, що встановлюються державою.

Нафта і газ застосовуються у багатьох галузях господарства, але рівень видобутку і забезпеченості власними енергетичними ресурсами в Україні з року в рік знижується. Це ставить економіку нашої держави в залежність від цінової

політики інших країн. Стійка тенденція до зростання ціни на газ, що буде прогресувати і надалі, у пріоритетному порядку актуалізує завдання ощадливого та ефективного використання як власних ресурсів, так і природного газу, що закуповується за кордоном. За цих обставин проблема підвищення ресурсоефективності споживання у нафтогазовидобувному комплексі (НГВК) України та визначення на цій основі перспектив його розвитку є важливим і актуальним напрямом досліджень.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми управління ефективністю видобувних галузей, в тому числі нафтогазовидобувною промисловістю, розглядаються Акульшиним О., Галузою С., Данилюком М., Дейнекою О., Зарубиним Ю., Крушинниковим С., Міщенком В., Науменковою С., Нікітіною М., Тумановою Л., Чиркіним Б., Чукаєвою І. та ін. Традиційно проблему підвищення ресурсоефективності економіки пов'язують із впровадженням енергозаощадливих та енергоефективних технологій у секторі споживання енергоносіїв шляхом оптимізації структури енергетичного балансу держави. Згідно з планами на 2015 р. частка енергоносіїв, отриманих з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, повинна становити в енергобалансі країни не менш як 10%, при цьому частка імпортованих викопних органічних видів енергоресурсів, зокрема природного газу, повинна зменшуватися та замінюватися альтернативними видами ресурсів [1].

На наш погляд, проблема ресурсоефективності повинна розглядатися не менш як за трьома базовими складовими:

- ресурсоефективність видобутку та продукування енергоресурсів;
- ресурсоефективність систем транспортування енергоресурсів;
- ресурсоефективність технологій ощадливого та ефективного витрачання енергетичних ресурсів під час реалізації технологій та процесів використання енергоносіїв споживачами.

Мета статті. Метою дослідження є обґрунтування фінансових підходів до формування ресурсоефективної моделі розвитку нафтогазовидобувної

промисловості. Завдання дослідження: вивчити сучасний стан та особливості функціонування НГВК України, виявити та проаналізувати проблеми ресурсоспоживання; описати умови, що визначають сучасний етап розвитку НГВК та зумовлюють необхідність розв'язання проблеми ресурсоефективності; обґрунтувати напрями активізації процесів відтворення ресурсно-сировинної бази комплексу, виявити існуючі фінансові резерви підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу НГВК в Україні.

Виклад основного матеріалу. Нафтогазова промисловість є енергетичною основою для сталого економічного та соціального розвитку держави. Україна належить до числа держав світу, які мають запаси всіх видів паливно-енергетичної сировини (нафта, природний газ, вугілля, торф, уран та ін.). Промислові запаси газу в Україні дорівнюють 1,1 трлн. м³, відкриті – 500 млрд. м³ [2].

Однак ступінь забезпеченості запасами та їх видобуток не створюють необхідний рівень енергетичної незалежності. Забезпеченість споживання газу за рахунок власного видобутку в останні роки становить близько 20-30%, нафти – на рівні 10-15% (табл. 1). Спостерігається тенденція до зростання цього показника, що пов'язано в першу чергу з тим, що темпи скорочення потреб у природному газі дещо випереджають темпи його виробництва. Нестача в ресурсах покривається за рахунок імпорту. Держава імпортує природний газ з Російської Федерації, Казахстану, Туркменістану, Узбекистану та інших країн. Звичайно найбільшим постачальником є Російська Федерація, з якої було закуплено газу у 2011 р. на суму більше 10 млрд. дол. США [3].

Україна має досить високу частку споживання нафти і газу в загальному балансі споживання первинних енергоресурсів — понад 54%. Природний газ залишається пріоритетним енергоресурсом — його частка в енергобалансі становить приблизно 38% , що приблизно в 2 рази більше, ніж в Європі (21%) та в світі (23%) [4]. Тому від забезпечення надійної роботи газового

господарства значною мірою залежить стабільність та розвиток національної економіки, а також надійність поставок природного газу в країни Європи.

Таблиця 1

Забезпеченість споживання газу в Україні за рахунок власного виробництва у 2002—2011 рр. [4]

Роки	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Видобуток газу (включаючи супутній), млрд. м ³	26,1	24,4	20,9	19,2	18,3	18,2	18,4	18,1	20,7	20,0
Споживання газу, млрд. м ³	112,0	111,3	114,1	102,8	92,4	85,4	86,0	81,3	57,6	54,8
Забезпеченість споживання газу за рахунок власного виробництва, %	25,0	21,9	18,3	18,8	19,8	21,3	21,4	22,3	35,9	36,5

На основі систематизації та аналізу теоретичного і фактичного матеріалу визначено, що перспективи розвитку нафтогазовидобувної промисловості України в першу чергу пов'язані з широким впровадженням заходів ресурсоефективності. Ресурсоефективність передбачає досягнення оптимального співвідношення між витратами й результатами, що дає змогу на основі науково-обґрунтованої організації розробки нафтогазових родовищ забезпечити конкурентні переваги підприємствам НГВК, здійснювати раціональний розподіл ресурсів із використанням інноваційних енергозберігаючих технологій, а також забезпечує збалансоване вирішення соціально-економічних завдань разом із проблемами збереження сприятливого навколишнього середовища та природоресурсного потенціалу регіону.

На сьогодні в Україні немає механізму стимулювання зменшення споживання енергоносіїв, який повинен включати державну систему енергозбереження на довгострокову перспективу, систему стандартів і нормативів витрат паливно-енергетичних ресурсів, звітність про енергоспоживання. Саме тому основною стратегією на довгострокову перспективу, щоб вирішити проблеми переходу народного господарства на

енергозберігаючий шлях розвитку, є подальше нарощування видобутку природного газу з підвищенням його частки в енергобалансі країни.

Необхідним є більш повне використання наявних ресурсів та запасів нафти і газу через створення державою сприятливих умов надрокористування на основі застосування сучасних фінансових інструментів, пов'язаних із вартісною оцінкою гірничого капіталу та його елементів, у першу чергу, запасів та ресурсів у надрах, нафтових і газових свердловин, геологічної інформації.

Використання рентного підходу дозволить підвищити ефективність розробки родовищ із складною геологічною будовою й ускладненими умовами розподілу вуглеводнів за умови застосування гнучкого та зрозумілого механізму оподаткування галузі. Необхідно відновити нарахування та сплату диференційованих рентних платежів залежно від гірничо-геологічних факторів розробки родовищ та ціни реалізації природного газу, нафти й конденсату, що дасть змогу зробити рентабельним видобуток на старих, мало- та низькодебітних родовищах і збільшити нафто- і газовидобуток. На нашу думку, варто спрямовувати частину коштів від збору за геологорозвідувальні роботи (ГГР), які йдуть до державного бюджету, на фінансування національних програм з вивчення надр, пошуку родовищ та їх розвідки, заборонити використання відрахувань на ГГР не за прямим призначенням.

На території України поряд із діючими родовищами слід розширювати геолого-пошукові роботи традиційних видів палива — нафти, газу в Донецько-Придніпровській западині, Причорноморській низовині, Прикарпатті і Закарпатті, що буде супроводжуватися збільшенням обсягів пошукового буріння та прискоренням промислового освоєння відкритих родовищ. Важливими резервами нарощування газовидобутку в Україні є відкриття нових родовищ з використанням нових технологій. Для цього необхідно:

- на рівні держави створити умови для самофінансування геолого-розвідувальних робіт та заходів по виявленню нових ресурсних родовищ і нарощуванню запасів нафти і газу;

- створити накопичувальні (трастові) фонди, які дозволять використовувати доходи від природних ресурсів не тільки для поточного споживання, а й розподілити їх на декілька поколінь. Таким чином трастові фонди трансформують невідтворювальні природні ресурси у відтворювальні фінансові, завдяки цьому може бути забезпечене стабільне джерело фінансування окремих регіонів на перспективу;

- запровадити у практику спільне фінансування проектів, довгострокове кредитування, виробниче іноземне інвестування із залученням банків, страхових компаній тощо;

- в межах державного бюджету створити цільовий фонд розвитку нафтогазовидобувного комплексу за рахунок всіх відрахувань на ГРР, частини рентних платежів, відрахувань за експорт нафти і газу та інших джерел;

- доробити і доповнити Закон України «Про єдину державну науково-технічну політику», передбачивши в ньому не тільки заходи з фінансування науки і науково-технічної діяльності, а й з бюджетного асигнування таких пріоритетних напрямків НТП у виробничій сфері, як розробка і впровадження інновацій, паливозберігаючих технологій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нафтогазовидобувний комплекс України має гарні перспективи розвитку на майбутнє за рахунок нарощування власної сировинної бази та її раціонального споживання. Використання природного газу в різних секторах економіки та галузях народного господарства є найбільш екологічно чистим порівняно з такими енергетичними ресурсами, як вугілля, мазут, торф.

У майбутньому нафтогазова промисловість повинна стати однією з галузей з надзвичайно високим ступенем концентрації капіталу й виробництва. Забезпечення капітальних вкладень у розвідку і видобування газу в Україні, які планується наростити у 2030 р. до 5,7 млрд. грн., можливе лише за умови залучення кредитних ресурсів та цільових інвестицій. Достатнє фінансування та інвестиції в розвідку й видобуток власних запасів вуглеводнів і модернізацію нафто- і газотранспортних мереж матимуть як наслідок зниження залежності від імпорту нафти й газу при зростанні рівня власного видобутку.

Стратегічними цілями розвитку комплексу, водночас і важливими напрямками подальших досліджень, залишаються питання закріплення позицій України як головного транзитера російського газу до європейських країн та створення диверсифікованої бази енергетичних ресурсів.

Література

1. Постанова КМУ «Про затвердження цільової економічної програми енергоефективності на 2010 – 2015 роки» від 14.07.2010 №587 // Урядовий кур'єр. – 18.08.2010. - №152. – С.11-15.
2. НАК «Нафтогаз Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com>.
3. Кабмин запретил экспорт украинской нефти и газа в 2012 году [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inukr.net>.
4. Енергетичний баланс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.